

які отримали освіту в таких містах, як Мілан, Варшава Москва. Концертна діяльність педагогів та учнів школи була настільки інтенсивною, що була відома далеко за межами подільського регіону. Завдяки діяльності Т. Ганицького фортепіанне мистецтво Подільського регіону стало на шлях професійного розвитку на зразок тих регіонів, які були охоплені діяльністю РМТ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Ганицький Тадей Денисович [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://pidruchniki.com.ua/kulturologiya/ganitskiy_tadey_denisovich. — Заголовок з екрану.*
2. *Іванов В. Ф. Тадеуш Ганицький [Текст] / Володимир Федорович Іванов. — Кам'янець на Поділлі-Миколаїв-Вінниця : ВМГО «Розвиток», 2007. — 124 с.*
3. *Кульбовський М. М. З Подільського кореня [Текст] / Микола Михайлович Кульбовський. — Хмельницький : Поділля, 1999. — 186 с.*
4. *Муха А. І. Композитори України та української діаспори [Текст] : довідник / Антон Іванович Муха. — Київ : Музична Україна, 2004. — 350 с.*
5. *Печенюк М. А. Музиканти Кам'яниччини [Текст] : [біографічно-репертуарний довідник] / Майя Антонівна Печенюк. — Хмельницький : Кам'янець-Подільський держ. університет, 2003. — 449 с.*
6. *Римар Р. С. Хорове мистецтво Хмельниччини в контексті історичного процесу. Друга половина XIX — початок XXI ст. [Текст] / Росіна Сергіївна Римар : автореф. дис. ... канд. мистецтв. — Львів, 2008. — 20 с.*

УДК 78.03 : [78.071.2+78.071.4](477+438)“18/19”

Світлана Царук

ВАРШАВСЬКИЙ ПЕРІОД ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОЛЕКСАНДРА МИШУГИ

Олександр Пилипович Мишуга – видатний український оперний співак та педагог кінця XIX – початку XX ст. – з огляду на історичні обставини не завжди мав можливість працювати на батьківщині. Його виконавську майстерність та педагогічний талант високо цінували

у Польщі. У польських друкованих джерелах досить часто зустрічаються твердження, що Олександр Мишуга – знаменитий польський співак та педагог. До прикладу, Януш Екерт, автор енциклопедії «Ближче до музики», подає відомості про Мишугу як про польського співака українського походження [4, с. 567]. І це не поодинокий випадок. Польські дослідники, зокрема, Тереза і Лешек Мазепа, наголошують на тому, що ця помилка повинна бути виправлена: «Для українців це велика прикрість, з цього приводу вони мають до поляків чималі претензії» [7, с. 114]. Отже, існує необхідність дослідження варшавського періоду діяльності Олександра Мишуги – українського співака, вокального педагога, вихователя цілої плеяди відомих оперних і концертних польських співаків і співачок.

Значна частина архівних документів, пов'язаних з ім'ям О. Мишуги, вважається втраченою під час Великої Вітчизняної війни. Лише завдяки зусиллям Івана Деркача [2] та Михайла Головаценка [3] – дослідників життєвого і творчого шляху багатьох видатних вітчизняних співаків – маємо зібрані та опубліковані спогади сучасників О. Мишуги, його листи, частину архівних документів тощо. Вивчення діяльності українського педагога у Варшаві передбачало ознайомлення з архівними документами Варшавського музичного товариства, фондами бібліотеки та архіву Варшавського музичного університету імені Ф. Шопена, періодичною пресою початку ХХ ст., яка зберігається у музичному відділі Національної бібліотеки Польщі.

Мемою статті є спроба довести вагомість внеску О. Мишуги у розвиток оперного мистецтва та вокальної освіти Польщі, розкривши особливості його виконавсько-педагогічної діяльності у Музичній школі Варшавського музичного товариства.

Наприкінці ХІХ – початку ХХ ст. Олександр Філіппі-Мишуга активно виступав на кращих оперних сценах та концертних майданчиках Європи. Перші згадки про його приватні уроки сольного співу відносяться орієнтовно до 1894 р., хоча у деяких джерелах йдеться про більш ранні роки. До прикладу, відома польська оперна співачка Яніна Королевич-Вайдова пише у мемуарах, що 15-річною дівчиною розпочала у Олександра Мишуги навчання співу [1]. Вважаючи достовірною дату її народження, яка вказується у книзі (1876 р.), припускаємо, що описані події відбувались 1891 р. Листи маестро до

Варвари Літинської, друга і помічниці, датовані періодом з 1902 р., свідчать про те, що приватна практика маестро по вишколенню співацьких голосів, незалежно від того, де б він не знаходився, велася безперервно. До прикладу, з Варшави О. Мишуга писав про успіхи одних учнів, цікавлячись станом справ у інших, залишених ним у Львові [3]. У більшості публікацій та енциклопедичних видань подається інформація про те, що початок педагогічної діяльності О. Мишуги приходить на роки 1905–1907 (Музично-драматична школа М. Лисенка у Києві). Проте архівні документи Варшавського музичного товариства [15] дають підстави стверджувати, що педагогом сольного співу О. Мишуга працював з 1904 р. у Музичній школі ВМТ.

Попередником О. Мишуги у Музичній школі був Владислав Міллер. Наведемо для прикладу деякі цифри. У класі професора В. Міллера 1902 р. навчалось 9 учнів у першому півріччі та 8 – у другому. Кількість учнів на початок 1903 р. зменшується до 7, у другій половині навчального року у класі навчається 20 учнів. Проте, 1904 р. кількість бажаючих глибше пізнати науку сольного співу зменшується до 11 учнів. Уроки викладача Піонтковського з дикції та декламації у цьому класі Комітет Музичного Товариства оцінює негативно, називаючи їх «не цікавими» для учнів. У звіті Комітету Музичного Товариства за 1904 р. відзначено, що «популярність імені», «досвід та енергія» О. Мишуги сприяли збільшенню кількості учнів класу, яка у другому півріччі 1904 р., у порівнянні з першим, зросла від 11 до 40 осіб [15]. Окрім класу сольного співу, музична школа на той час мала класи хорового співу, теорії музики, гри на роялі, скрипці, органі, драматичний клас тощо. Але розвиток школи пов'язували саме з популярністю класу сольного співу під новим керівництвом О. Мишуги. Завдяки йому загальна кількість учнів на початок 1905 р. зросла до 155 осіб проти 88 на початок 1904 р. [15].

Про систему навчання співу в класі професора було відомо, що вона базується на понятті про спів як подовжену мову, а вимові слова приділяється особлива увага. Окрім того, Мишуга не дозволяв учням співати вправи, поки емісію голосу не буде доведено до досконалості [13]. Не існувало потреби окремо викладати учням класу теорію постановки голосу, проводити лекції з дикції та декламації, як це практикувалось раніше, враховуючи своєрідний підхід маестро до

навчання співу. Зі слів його учнів відомо, що на уроках широко використовувались різноманітні схеми та малюнки для пояснення процесів звукоутворення і звуковидобування з метою кращого засвоєння знань щодо розвитку голосового матеріалу та набуття практичних навичок володіння голосом [2; 3].

Про рівень теоретичних знань учнів з предмету, глибину розуміння ними основних принципів постановки голосу педагог міг судити не лише з огляду на практичні досягнення майбутніх співаків-виконавців. Існувала практика написання учнями письмових звітів щодо розуміння ними науки співу за методикою професора. Л. Кияновська здійснила розгорнутий аналіз єдиного на сьогодні зразка методичної спадщини О. Мишуги – «Зошита», у якому, окрім його міркувань про тонкощі науки співу та думок філософського плану, представлено звіти учнів класу, в яких вони не лише розкривають суть методики, зупиняючись на основних принципах вокальної педагогіки, але й дають оцінку розвиненості власних вокальних навичок, аналізують недоліки [5]. Ці доповіді зачитувались учнями і складали обов'язкову частину публічних виступів класу професора О. Мишуги як в Музично-драматичній школі М. Лисенка, так і в Музичній школі Варшавського музичного товариства.

Ще однією особливістю навчання у класі професора було залучення до співпраці асистентів, які допомагали навчати співаків-початківців, «щоб учні довше співали під контролем, а не самі» [3, с. 120]. Часто таку роботу О. Мишуга доручав кращим учням свого класу, готуючи їх таким чином до педагогічної діяльності. Так, у Варшаві асистенткою професора була Гелена Бжостовська – польська оперна співачка, прихильниця його творчості, добре обізнана з його вокальною школою. Саме їй та Вітольду Александровичу доручено було провадити роботу з учнями класу, починаючи з другого півріччя 1905 р., в зв'язку з від'їздом маестро до Київської музично-драматичної школи на запрошення М. Лисенка.

Оперного співака Вітольда Александровича (1848–1906) вважають одним із кращих вокальних педагогів – представників Варшавської школи. Багато спільного знаходимо у системі виховання співаків О. Мишуги та В. Александровича. В опублікованій 1863 р. праці В. Александровича «Голос і його виховання в мистецтві співу» автор

акцентує увагу співаків-початківців та драматичних артистів на трьох головних проблемах: «Що таке звук?», «Що таке мелодійний голос?», «Що є емісією голосу?». Так само, як і О. Мишуга, В. Александрович вважає, що за основу навчання співу потрібно покласти роботу над формуванням якісного звуку, оскільки існує велика кількість співаків, котрі досконало володіють фразуванням, мають артистичні здібності, але не є майстрами звуку, який повинен «заповнювати собою найбільший театр, бути мелодійним і піддатливим для експресії» [6, с. 90]. Далі В. Александрович буквально цитує О. Мишугу: «Співати слід так, як говориш» [там само]. Для того, щоби оволодіти мистецтвом співу в повній мірі, необхідні чотири умови: виконувати правила вимови, мати голос, розвивати музикальність та відчувати і декламувати те, що виражають слова і музика [там само]. Серед учнів В. Александровича – велика кількість знаменитих польських співаків: А. Островський, Т. Леліва, І. Дидась, Є. Гарда, М. Карвовська, В. Бжезінський. Останній впродовж трьох років вивчав особливості системи постановки голосу О. Мишуги, у нього навчались також і деякі учні професора.

В архівних документах ВМТ не знаходимо звітів щодо діяльності Музичної школи 1906 р. У звіті за 1907 р. відсутня інформація про клас сольного співу як такий. Наступного, 1908 р., сольному співу у Музичній школі навчалось всього 13 учнів (клас професора Богуцького). О. Мишуга знов обіймає посаду професора сольного співу у другому півріччі навчального 1909 р.; він також приймає запрошення керівництва викладати дикцію та декламацію у драматичному класі [15].

27 березня 1909 р. знаменитий тенор виступив разом зі своєю ученицею Анною Потоцькою у концерті, організованому для членів Варшавського музичного товариства. У одному із авторитетних мистецьких періодичних видань було розміщено рецензію на виступ: «Відзначимо, що наш ліричний співак зберіг свіжість голосу, завдяки майстерному досконалому володінню вокальним мистецтвом; п. Потоцька, володарка ліричного сопрано, може похвалитись добре вишколеним голосом та умілим (чуттєвим) фразуванням пісні...» [9, с. 2]. Впродовж двох місяців наприкінці 1909 р. О. Мишуга виступав у Варшавській опері («Галька» С. Монюшко, «Фауст» Ш. Гуно). Його називали «ідеальним Йонтеком», співаком, що здатний «з життєвою правдою та великим ресурсом вокальних сил

розкривати постать Йонтека» [8, с. 2]. В одному із концертів, що відбувся 18 грудня 1910 р. у залі Філармонії, професор співав разом зі своїми ученицями Е. Фридман та Л. Мрозовською. У звіті Музичної школи ВМТ за 1910 р. імена цих молодих співачок названо серед кращих, найбільш перспективних, поряд з Ц. Ржепецькою, С. Олевською та Н. Графчинською [15].

О. Мишуга був не єдиним професором сольного співу у музичній школі ВМТ. Але тільки показові концерти його учнів в обов'язковому порядку, окрім сольних номерів, включали в себе виступи «хору солісток», демонструючи таким чином «чудові результати» навчання за єдиною системою, автором якої був професор Мишуга [10, с. 2]. Впродовж 1911 р. учениці класу відомого педагога були активними учасницями багатьох концертів та музичних вечорів. У червні, за декілька днів до звітнього концерту школи Музичного товариства, професором було проведено публічну лекцію про сольний спів з метою ознайомлення громадськості з основними принципами постановки голосу та результатами, яких можна добитись за умови їх дотримання. «З кільканадцяти учениць того класу кожна продемонструвала володіння технікою, здобутою завдяки чудовим вказівкам свого наставника» [11, с. 1]. Серед інших, у звітньому концерті 18 червня відзначено Е. Фридман як володарку сильного голосу, яка «захопила слухачів прекрасним виконанням арії з “Гальки”» [11, с. 1]. Зі складною для виконання арією з «Жидівки» Ф. Галеві виступила К. Ржепецька. Критик не шкодує компліментів для неї, підкреслюючи, що вона – випускниця курсу сольного співу Музичної школи ВМТ [11].

Викладацька діяльність, проваджена О. Мишугою одночасно у Києві і Варшаві впродовж 1909–1911 рр., була можливою за допомоги його асистентів. У Варшаві, як згадувалось вище, такими помічниками були Г. Бжостовська та В. Александрович. У Києві серед асистентів професора – Ганна Федак та Фалькевич (на жаль, ім'я встановити не вдалось).

1911 р. є рубіжним роком – клас сольного співу О. Мишуги в Музично-драматичній школі у Києві припинив існування, а український педагог став працювати у Музичній школі Варшавського музичного товариства на посаді професора. Велика кількість учнів О. Мишуги виїхала до Варшави разом з ним для продовження студій. У школі ВМТ

в період 1911–1914 рр. навчались: Михайло Микиша, Марія Тессейр, Олександра Любич-Парахоняк, Софія Мирович, Віра Люце та багато інших, в майбутньому відомих, співаків та вокальних педагогів Радянського Союзу. Кількість учнів класу професора у першому півріччі 1912 р. складала 43 особи, у другому – 40. У підсумковому концерті молоді співачки – учениці професора Мишуги – радували слухачів своїми високими досягненнями [13, с. 7], виконуючи арії з опер та концертні твори. Схвальні відгуки звучали і на адресу «добре зіспіваного хору солісток на чолі з п. Мрозовською» [12, с. 1]. У звіті ВМТ за 1913 р. читаємо: «Деякі з учениць класу сольного співу проф. Мишуги, шанованого усіма педагога, займають уже високі посади у вітчизняній опері та за кордоном. П. Фрідман своїми сценічними виступами викликає захоплення публіки та критиків» [15]. Заняття з початківцями класу професора О. Мишуги доручено було К. Ржепецькій, яку було призначено на посаду вчителя сольного співу Музичної школи. У березні 1914 р. О. Мишуга брав участь в урочистостях, присвячених 100-річчю з Дня народження Т. Шевченка, які відбувались у Львові, Києві та інших містах України. Тоді ж, 29 березня, силами учнів та професорів Музичної школи ВМТ було організовано концерт, в якому співала Марія Анцевич. Про талановиту ученицю українського педагога критики писали, що її «гарне, металічне сопрано, округле звучання, колоратурна техніка та дикція свідчать про високий рівень майстерності» [13, с. 16].

На початку ХХ ст. у Варшаві, окрім Музичного інституту, існувала велика кількість приватних шкіл та курсів, де здійснювалася підготовка професійних музикантів. Проте, це не стало на заваді розвитку Музичної школи. Навпаки, з кожним роком популярність школи зростала, і вже 1919 р. Музичну школу ВМТ було перейменовано у Вищу музичну школу імені Ф. Шопена. Аліція Рутковська називає першопрчиною такої популярності навчального закладу «добірне гроно педагогів, сповнених ініціативи у розширенні програми та впровадженні нових методик навчання», додаючи, що Музична школа складала гідну конкуренцію Варшавському музичному інституту [14, с. 31].

Одним із таких педагогів був О. Мишуга. Сміслом його життя, основним його пріоритетом було пропагування системи навчання співу, над удосконаленням якої він працював впродовж усієї своєї педагогічної кар'єри. Мистецтво співу він любив понад усе. І саме

у Варшаві було створено чи не найсприятливіші умови для плідної праці професора. 1914 роком завершується «варшавський період» педагогічної та сценічної діяльності О. Мишуги. На жаль, після від'їзду за кордон на лікування йому не судилось повернутись ні до Польщі, ні до України.

Значення постаті українського вокального педагога у становленні і розвитку оперного мистецтва та музичної освіти Польщі не підлягає сумніву. Адже велика кількість професійних співаків і співачок, що прикрашали своїм співом оперні театри Польщі та й усього світу на початку та в середині ХХ ст. – Яніна Королевич-Вайдова, Зоф'я Забелло-Мазуркевич, Галина Леска-Арндт, Яніна Тіссерант-Паржинська, Євгенія Штрассерн, Ванда Рашковська, Ірена Строчковська-Фаришєвська, Едмунд Гейне та багато інших – були учнями Олександра Пилиповича Мишуги.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Вайда-Королевич Я. *Жизнь и искусство [Текст] : Воспоминания оперной певицы : [пер. с пол.] / Янина Вайда-Королевич.* — Л. ; М. : Искусство, 1965. — 344 с. — (Театральные мемуары).
2. *Видатний співак Олександр Мишуга [Текст] : Спогади / Зібрав І. Деркач.* — Львів : Каменяр, 1964. — 119 с.
3. *Олександр Мишуга — король тенорів [Текст] / Авт.-упоряд. М. І. Головащенко.* — К. : Музична Україна, 2004. — 610 с.
4. *Bliżej muzyki [Text] : Encyklopedia / Janusz Ekiert.* — Warszawa : Muza S. A., 2006. — 582 s.
5. *Kijanovska-Kaminska L. Metoda nauczania śpiewu Aleksandra Myszugi [Text] / Luba Kijanovska-Kaminska // Wokalistyka i pedagogika wokalna.* — Wrocław : Akademia muzyczna im. Karola Lipińskiego, 2000. — Zeszyt naukowy Nr 77. — S. 87—101.
6. *Komorowska M. Z dziejow polskiej sztuki wokalne. Szkoła Warszawska przelomu wieków [Text] / Małgorzata Komorowska // Problemy pedagogiki wokalne.* — Wrocław : Akademia muzyczna im. Karola Lipińskiego, 1997. — Zeszyt naukowy Nr 70. — S. 89—92.
7. *Mazepa T., Mazepa L. Szkice z dziejow wokalistyki we Lwowie [Text] / Tereza Mazepa, Leszek Mazepa.* — Wrocław : Akademia muzyczna im. Karola Lipińskiego, 2008. — 296 s.

8. *Nowości muzyczne [Text]. — Warszawa, 1909. — № 10—11.*
9. *Nowości muzyczne [Text]. — Warszawa, 1909. — № 3.*
10. *Nowości muzyczne [Text]. — Warszawa, 1911. — № 4.*
11. *Nowości muzyczne [Text]. — Warszawa, 1911. — № 6.*
12. *Nowości muzyczne [Text]. — Warszawa, 1912. — № 4.*
13. *Przegląd Muzyczny [Text]. — Warszawa, 1914. — № 7.*
14. *Rutkowska A. Nauczanie muzyki w Warszawie w drugiej połowie XIX w. (1861–1918) [Text] / Alicja Rutkowska. // Kultura Muzyczna Warszawy drugiej połowy XIX wieku. — Warszawa : Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1980. — S. 17—33.*
15. *Sprawozdania Komitetu Towarzystwa Muzycznego Warszawskiego za 1904–1914 [Text]. — Warszawa, 1905–1915.*

УДК 786.8 : 7.071.4.“312”

Юрій Дяченко

СУЧАСНА ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ БАЯНІСТІВ (ПОЛЬСЬКИЙ ДОСВІД)

Сучасні тенденції розвитку світового баянного мистецтва та процес побутування інструмента на концертній академічній естраді вимагають нових системних підходів до виховання виконавців, поява та успішна апробація яких обумовлюють **актуальність** методологічних питань баянної педагогіки. **Мета** даної статті полягає у систематизації методико-виховних складових польського баянного виконавства на основі власного досвіду, здобутого за час стажування при Варшавському музичному університеті імені Ф. Шопена, виявленні схожих рис та відмінностей у методиці виховання українських та польських баяністів.

Питанням виконавської майстерності приділяється останнім часом надзвичайно велика увага в музичній педагогіці, естетиці виконавського мистецтва. Формування виконавця – складний багатоплощинний процес, розвиток якого висуває необхідність постановки в центр дослідницької уваги поняття «майстерність», що складає ядро, систематизуючу основу виконавської діяльності та виступає